

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧

ÅRGÅNG 12
NOVEMBER
1925

PUB

ETT VIKTIGT SPÖRSMÅL

FRÖRDNANDET AV BEKLÄDNADSFRÅGAN

Inköp av kläder är ju i viss mån en förtroendesak och det är ingen tillfällighet, att den mest nogräknade publiken i fullaste förtroende vänder sig till

Paul U. Bergströms ^{A/B}

74-78 DROTTNINGGATAN 74-78

Genom Seklerna

Samling 1 och 2

Skildringar ur världshistorien av

Anna Maria Roos

Teckningar av *Werner Liljeqvist*.

Pris i kartb. 2 kr., klotb. 2:50.

BARNBIBLIOTEKET SAGAS JUBILEUMSBAND
Nr 100 och 101.

Från Faraonernas Land

Kulturskildringar från det gamla
Egypten av

Karin Johnsson

Teckningar av *Helge Artelius*.

Pris lift. 2:75.

1:a BANDET I VÅRT NYA UNGDOMSBIBLIOTEK

SVENSK LÄRARETIDNINGS FÖRLAG, STOCKHOLM C.

Antoinette W. Nordings Eau de Cologne

PARFUMERIE

ANTOINETTE W. NORDING

STOCKHOLM

Etabl. 1846

Till landsorten mot postförskott.

Favorit

Hemstickningsmaskin

förfärdigar hemmets behov av alla slags
stickalster och garanterar alla köpare ett

välavlönat hemarbete

Skriv och begär katalog eller besök genast

Fabriksaktiebolaget

Favorit

Kungsträdgårdsgatan 10, Stockholm 16.

ELEGANTA KLÄDNINGSSPETSAR

Tyll i silke och tråd

Kragar och Västar även på beställning

De Förenade Spetsfabrikernas Försäljningslokal

Grevturegatan 13 (hörnbutiken)

Telefoner

539-8326-5619.

Malmö

Perseus

Siden- &
Manufakturaffär
Största urval nyheter

HERTHA

ÅRGÅNG XII

NOVEMBER 1925

HÄFTE 9

Årsmötesbesluten den 24 oktober.

Herthafrågan var det viktiga ärende för viikets slutbehandling. Fredrika-Bremer-Förbundets årsmöte i juni i Mariestad beslöt ajournering till hösten. Den 24 sistlidne oktober fortsattes mötet i Stockholm, och därvid fattades då det definitiva beslutet om Herthas framtid som allmänt medlemsblad.

Förbundsbyrån blev möteslokalen, och där samlades kl. 2 e.m. styrelsens och förvaltningsutskottets medlemmar, i den mån dessa voro oförhindrade att närvara, samt representanter för fjorton kretsar: Borås, Gävle, Göteborg, Hälsingborg, Karlskrona, Linköping, Lund, Malmö, Norrköping, Nyköping, Stockholm, Strängnäs, Växjö och Ystad. Fru L. Dyrssen utsågs enhälligt att leda dagens förhandlingar.

Principdiskussionen angående den projekterade omläggningen av Hertha vidtog omedelbart sedan meddelande lämnats om de preliminära uttalanden i frågan som per korrespondens med kretsstyrelserna inkommit och vilka utvisat en stark majoritet för förslaget.

Den form i vilken detta nu framlades var den av förvaltningsutskot-

tet antagna och som redogjordes för i Herthas oktoberhäfte. Den hade också vid förbundsstyrelsens sammanträde den 24 på förmiddagen vunnit densammas gillande. Således rörde det sig om ett stadgeändringsbeslut enligt vilket Hertha skulle kostnadsfritt utgå till varje förbundsmedlem för vilken stadgade kontingenter (för årsbetalande kr. 2:50) inbetalts till förbundets allmänna kassa; respektive förbunds-kretsar skulle sedan ha rättighet att själva bestämma över årsavgiftens och övriga medlemsavgifters belopp utöver den fastställda kontributionen till den allmänna förbundskassan.

Som väntat var delade sig meningarna ganska betydligt med avseende på denna frihet ifråga om medlemsavgifternas bestämmande; för mången stod fortfarande en enhetlig medlemsavgift som det riktiga och lämpliga. Det resonemang som varit utgångspunkten för förslaget om frihet för de skilda kretsarna att själva få fixera medlemsavgiftens belopp — nämligen att kretsarna därigenom skulle lättare kunna möta och tillgodose sina lokala behov — segrade emellertid, och under denna form an-

togs det framlagda Herthaförslaget utan votering.

Härmed var således den stora frågan om Hertha som allmänt medlemsblad avgjord.

Det är framtiden förbehållet att utvisa i vad mån detta beslut skall bli av den betydelse för Fredrika-Bremer-Förbundets utveckling som man väntar och hoppas. På Hertha vilar ansvaret att i verklig mening bidra till att uppehålla och stärka — även väcka där så behöves — en levande samhörighetskänsla dem emellan som sammanslutit sig kring de idéer som äro bärande för F.-B.-F:s arbete.

En del med Herthabeslutet sammanhängande smärre stadgeändrin-

gar antogos därpå, efter en kortare diskussion, av mötet.

Herthas innehåll och utstyrsel debatterades härefter och önskemålen syntes i stort taget sammanfalla med de riktlinjer som uppdrogos av fröken Thorstenson: de större och allvarsammare frågorna i möjligaste måtto fördelade i återkommande, ej för långa artiklar för att på så sätt undvika ett tyngande innehåll; kretsarnas angelägenheter och intressen väl tillvaratagna och behandlade; i den utsträckning detta är möjligt översikter av de svenska kvinnornas insatser i det offentliga, speciellt det kommunala livet. Lämpligheten av en särskild redaktionskommitté framhölls ävenledes.

In memoriam.

Tätt på varandra ha dödsbuden kommit denna höst österifrån: Elin Holmberg, Sigrid Heinricius, Josefina Bengts. Under en period av endast några veckor ha dessa tre bemärkta och framstående fin Skor skördats av döden.

Fru Elin Holmberg var den äldre av dem. Vid sin död sextiofyra år gammal hade fru Holmberg hunnit att under långa följder av år på olika områden göra stora insatser av intresse och energi. Den finska kvinnorörelsen hade i henne en av sina bästa och trognaste arbetare. Hon var Finsk kvinnoförenings mångåri-

ga vice ordförande, och samma funktionärsplats beklädde hon inom Finlands Kvinnors Nationalförbund. Men hennes mångsidiga intressen gjorde henne verksam även på andra fält. Under en tid var hon ordförande i Kvinnoorganisationens nödhjälpskommitté, med sällsynt förmåga lotsande sig igenom de svårigheter som de därinom representerade olika föreningarna, partierna och språkgrupperna nödvändigtvis medförde.

Under Finlands senaste svåra år var hon — som så många av Finlands kvinnor — aktivt engagerad bakom stridslinjen i nationens kamp;

hennes hem var ett av högkvarteren för de vitas verksamhet. Det resulterade i upprepade husundersökningar, och såväl hon som hennes döttrar voro för en tid de rödas fångar.

När den 3:dje Nordiska kvinnosakskongressen samlades i Helsingfors i juni förlidet år var inte fru Elin Holmberg med bland de hennes landsmanninor som med sådan ståt och glans genomförde kongressprogrammet, sjukdomen hade då nått henne. Men till programmet, som fullföljdes, hade hon som ordförande i den tillsatta programkommittén gjort utkastet.

Under åren 1919—21 var hon medlem av Helsingfors stadsfullmäktige som representant för svenska folkpartiet.

*

I främsta ledet av organisatörerna och värdinnorna vid Helsingforskongressen 1924 syntes fru Sigrid Heinricius, hon hade också fått träda in på fru Holmbergs plats när denna sjuknade. Från Sigrid Heinricius närstående håll inom finska kvinnokretsar har det vittnats om på vilket glänsande sätt hon löste sin uppgift. Gästerna, som sågo henne och lärde känna henne vid kongressen, bevara i kärt — nu så vemodigt — minne hågkomsten av en sällsynt vinnande personlighet, ett livligt intellekt, en stark och god mänska.

Publicist — under en följd av år och till sin död fast medarbetare i Hufvudstadsbladet i Helsingfors — samt författarinna var det vid sidan

härav som hon fann tid för sina starka sociala intressen. Hon var en av stiftarinnorna av föreningen Martha och ordförande för filialen i Vasa när hon vid en tidigare period av sitt liv var bosatt där. Efter flyttningen till Helsingfors tog hon där livlig del i kvinnosaksarbetet, under många år var hon vice ordförande i Kvinnosaksförbundet Unionen. Likaledes var hon medlem av Finlands svenska kvinnoförbunds styrelse.

Allt för tidigt blev det en tom plats efter Sigrid Heinricius, hon gick bort i den fulla, rika blomningen av ett verksamt liv.

*

Föga känd på denna sida Botterhavet intog Josefina Bengts vid sin död en obestridd rangplats i Finland bland de svenskskrivande författarna. Av bondesläkt och levande sitt liv bland fränderna på fädernas gård i Perno socken blev det i folklivskildringen hennes författarbegåvning bröt fram. En biografisk artikel i Hertha (oktober 1924) har redan givit Herthas läsare konturerna av hennes liv och författarskap. För visso kan sägas att även hon ryckts bort i blomningen och bästa kraften av sitt liv. Av Fäders författarinna var ännu mycket att vänta.

F.-B.-F.-kretsnotiserna ha på grund av bristande utrymme måst stå över till decemberhäftet.

Vårt Årsta inom synhåll.

Länge har önskemålet varit att få vårt eget Årsta, det hus i Stockholm där kvinnorna skulle känna sig i eget hem — inte endast stockholmskorna utan också de som från landsorten komma hit upp på längre eller kortare besök.

Nu synas vi stå inför förverkligandet av denna kära önskan.

Den 5 november hade Årstaföreningens styrelse sammankallat föreningsmedlemmarna till Grand Hôtel för att få framlägga den plan man nu har på genomförandet av företaget. Det var föreningens ordförande, fröken Signe Laurell, som framlade förslaget.

Att bygga eller köpa hus förslår ej ekonomien till. Det tecknade andelskapitalet står ännu mellan 58- och 59,000 kronor. Det var förhyring av ett hus eller rättare sagt del av ett hus som därför nu förordades, och man hade också ett särdeles lämpligt sådant på förslag, i närheten av Norrmalmstorg. Där vore värden villig att göra de omändringar som voro nödvändiga för ändamålet. I undervåningen, även med ingång från gatan, skulle en rymlig restaurant förläggas, genom en bred och bekväm trappa förbunden med en övre våning som skulle inrymma en större samlingslokal, klubbrum, tio till tolv resanderum, möjligen även de så efterlängtade omklädnings- och vilohytterna för förstädernas in-

nevånarinnor, samt expeditionsrum och övriga nödvändiga rum. Årshyran skulle bli 25- eller 30,000 kronor beroende på önskat utrymme. Som engångskostnad hade man att räkna med inventarieanskaffning för 50- à 60,000 kronor, detta skulle dock styrelsen kunna få ordnat på förmånliga amorteringsvillkor under cirka tio år.

För att få de erforderliga omändringarna i det påtänkta huset måste emellertid kontrakt skrivas på åtta eller tio år.

Den framlagda planen vann omedelbart gillande av de närvarande, enhälligt lämnades styrelsen bemyndigande att efter de uppdragna linjerna sätta företaget i gång. Dock inrymdes rättighet för styrelsen att eventuellt bestämma sig för annat hus än det nu påtänkta om ett lämpligare skulle erbjuda sig.

Går allt efter vad man nu tänker sig skulle Årstaföreningen således nästa höst vara i egen lokal. Men därav följer inte att andelsteckningen får avstanna. Tvärtom måste den just nu riktigt skjuta fart. Nu är det pengarna måste strömma in. Först som hjälp till realiserande av den nu beslutade planen, sedan såsom möjliggörande av den tidigare, större — ett eget hus. Den tanken är på intet sätt förkastad på grund av att man nu bestämt sig för att börja mera i smått.

Minna Cauer.

Minna Cauer är en av förgrundspersonerna i det galleri av betydande kvinnor från olika länder som framträder för vår inre syn då vi tänka tillbaka på de internationella rösträttskongresserna i början av 1900-talet. Jag minnes så väl den lilla sirliga gestalten, det in i sena ålderdomen vackra ansiktet med djupt blickande ögon under egendomligt tunga ögonlock — den yttre personligheten individuellt formad och präglad av genomlevd tragedi men också genomstrålad av ögonblickets intensiva liv. En av dem som lidelsefullt tänka, känna och vilja och som därför, när de tala eller handla, hos andra utlösa alla känslor från den livligaste beundran till starkaste ogiliande — blott icke en, likgiltighet!

Minna Cauer är borta liksom så många andra av dem som voro med då den hetaste kampen stod för kvinnornas frigörelse. In i det sista rastlöst arbetande för åskådningar och syften som hon trodde på, fann hon dock icke tid att uppfylla sina vänners bön att samla och nedskrivna erinringarna från sitt skiftande liv. Men genom en i år utgiven publikation* har dr Else Lüders på grundval av dagboksanteckningar och efterlämnade skrifter givit en synnerligen levande bild av Minna Cauers liv och verk. En livsbild av största psykologiska intresse mot bakgrun-

den av nya idéers brottnings med grundmurade åskådningar i det Tyskland som brast sönder under världskriget. Och i meningsstridernas vimmel, bland dem hon kommer i beröring med, skymta många av tidens mest bemärkta män och kvinnor, representanter för vitt skilda kretsar och åskådningar, kejsarinnan Friedrich så väl som Anita Augspurg, Bebel, Clara Zetkin och — dr Hilferding!

”Blott den som djupt lidit av världen kan känna saligheten i religion och konst. Blott den som smakat kampens hela bitterhet söker den högre friden!” Med dessa ord avslutar Minna Cauer några korta rader med överskrift ”Om mitt arbete” som hon med darrande hand nedskrivit på ett notisblock under de sista dagarna av sitt liv. Dessa ord kunna tjäna som motto över hennes levnadssaga, rik på lycka och smärta, mångskiftande av olikartade, lidelsefullt genomlevda erfarenheter.

Född den 1 nov. 1841 blev Theodore Wilhelmine Marie Schelle, som hennes dop- och familjenamn lydde, 21 år gammal gift med läkaren dr August Latzel. Änka redan vid 24 års ålder hade hon då upplevat sorgen att förlora sitt första och enda barn samt den fruktansvärda prövningen att se sin man efter hemkomsten från 1864 års krig bliva offer för sinnessjukdom. Han avled på dårhus i Berlin. Dagboksanteck-

* Minna Cauer, *Leben und Werk*. Verlag Friedrich Andreas Prethes, A. G. Gotha-Stuttgart.

ningarna vittna om hennes ända till självmordstankar ledande förtvivlan. Men arbetet räddade henne. Av ekonomiska skäl beslöt hon att studera för att avlägga lärarinneexamen, vilket hon också gjorde år 1867.

Året därpå tog den unga änkan steget från "die gottgewollte Abhängigkeit" till "die gottgewollte Unabhängigkeit", som hon uttrycker sig. Genom att resa till Paris för att försörja sig som lärarinna. För senare tiders barn är den storm av fasa ett sådant beslut av en ung kvinna framkallade i den tidens Tyskland något ofattbart. Men under revolutionsåret 1848 hade hon, sju år gammal, i spetsen för en barnskara rusat genom sin födelsebys gator, svängande en flagga och sjungande frihetssånger! Hon var trogen sina egna traditioner då hon nu, under visserligen mindre dramatiska men dock mera förargelseväckande former, proklamerade kvinnornas frihet. Säkerligen drömde hon dock icke vid denna tidpunkt om att bli en pionjär för de många kvinnorna.

Först tjugo år senare skedde Minna Cauers inträde i kvinnorörelsen. Hon hade under de mellanliggande åren upplevat den period som för henne var det personliga ödets höjdpunkt — hennes andra äktenskap med Gymnasialdirektor Eduard Cauer. Det var dock blott tolv år som denna alltigenom lyckliga förbindelse varade, 1881 dog Eduard Cauer. I de publicerade dagboksanteckningarna ser man knappast hans namn utan beledsagande ord av beundran, kärlek och tacksamhet. Och, egen-

domligt nog, bland de många impulser till andlig utveckling som Minna Cauer erhöll av sin make var också en efter hans död som blev bestämmande för hennes val av arbete. Eduard Cauer hade som helt ung på ett blad i sin dagbok skrivit: "kvinnornas liv måste utforskas och skildras i sitt historiska sammanhang med det hela, men detta är en uppgift som skulle ta en hel livstid". Då Minna Cauer efter sin mans död kände hela grunden för sin tillvaro vackla och i förtvivlan sökte återvinna jämnvikten genom att fördjupa sig i studier och arbete kommo dessa ord för hennes ögon. Och hon beslöt att ägna sig åt historiska forskningar angående kvinnornas ställning. Det är intressant att i det brottstycke av en självbiografi som återgives i boken avläsa reagensen i hennes själ av dessa forskningar. Ju mer hon inträngde i ämnet, desto mer övertygad blev hon om hur slavisk, rättslös och ovärdig kvinnans ställning varit och alltjämt var. Revoltens timma slog då hon läst Johannes Scherrs Geschichte der Deutschen Frauenwelt och Schopenhauer samt en gång i en upprörd stund hört de orden slungas emot sig: änkor ha ingenting annat att göra än att föga sig; efter mannens död betyda de noll, åtminstone i Tyskland. Hon beslöt att försöka göra något för sitt köns höjande. Men länge var det ett stilla arbete i hennes studerkammare som föresvävade henne. Hon tänkte helt ägna sig åt historisk forskning, författarskap och undervisning. Som författarinna hade hon redan debuterat genom några

större historiska uppsatser: Wilh. von Humboldt und die Frauen seines Kreises och Frau von Staël in der Napoleonischen Zeit. Och i en för unga amerikanskor grundad pension meddelade hon en mycket högt skattad undervisning i Tysklands historia.

Men år 1888 blev Minna Cauer på andras initiativ lockad ur sin tillbakadragenhet. Ovillig och tvekanke — hon hade den starkaste motvilja för föreningsväsende — var hon med om att grunda föreningen Frauenwohl i Berlin. Detta blev upptakten till mer än tre decenniars intensiva kamp i kvinnorörelsens tjänst. Under årtal förd med den största entusiasm och fortsatt även sedan hon, liksom så många andra banbryterskor, i ymnig mån känt de svikna illusionernas bitterhet. Många hårda, erfarenheter ligga emellan den dag år 1896 då hon skrev: "Kvinnosaken är min livsluft; hela min kraft hör dit" och den 27 oktober 1910 då hon lidelsefullt utropar: "Vad jag under dessa sista år upplevat beträffande det kvinnliga släktet kommer mig att förtvivla om kvinnokönet, men arbetar jag för detta kön? Nej, jag arbetar för mänsklighetens framåtskridande, ingenting annat". Sammanhanget mellan kvinnornas och nationens, mänsklighetens utveckling var hennes patos.

Överallt råder söndring mellan de traditionsbundna och försiktiga som vilja "skynda långsamt" och de orädda framstegsmänniskorna. Men i det Preussen där lagen förbjöd kvinnornas deltagande i politiska förenin-

gar och möten (denna lag upphävdes först 1908) och där de s. k. undantagslagarna mot socialisterna voro i kraft måste naturligtvis förhållandena bli oerhört tillspetsade. Bittra fejder utkämpades också inom den tyska kvinnorörelsen. "Ingen tålighet, utan otålighet mot dem som trampa rätt och rättvisa under fötterna. Icke ängsligt övervägande huru långt våra fordringar skola sträcka sig bör leda oss, utan lösen vara: rätt åt alla. — Vi få icke låta skrämja oss av misskännande och förföljelse; intet tveksamt dröjsmål då det gäller att i våra leder igenkänna de trånghjärtade och härsklystna, icke feg försiktighet utan sanningens och övertygelsens mod, icke den vecka, allt överskylande kärleken utan den stridsglada, starka," skriver hon i Die Frauenbewegung för den 1 jan. 1896. Ord som karakterisera henne själv liksom också tidsförhållandena.

Die Frauenbewegung redigerades av Minna Cauer i ett kvarts sekel, från 1 januari 1895 till 31 december 1919. Hon utförde kraftprovet att uppehålla den även då det ekonomiska stöd som tidningen haft från flera föreningar undandrog.

På ett möte i Berlin 1894, anordnad av föreningen Frauenwohl, fördes kvinnornas rösträttsfråga för första gången fram till offentlig diskussion av en borgerlig förening. Minna Cauer satt som ordförande. Ett intensivt arbete utförde hon sedan för att föra frågan framåt och var med i ledningen allt ifrån rösträttsföreningens bildande i Hamburg 1902. Då år 1908 i Preussen förbudet mot kvinnors deltagande i

politiska föreningar upphävdes var det Minna Cauer i första rummet som skötte organisationsarbetet och blev preussiska landsföreningens ordförande. Vintern 1910—11, vid 69 års ålder, håller hon ett femtiotal föredrag i alla delar av Preussen för föreningens räkning. Den även i andra länder brännande frågan om den kvinnliga rösträttsrörelsens ställning till politiska strömningar av allmän art blev naturligtvis särskilt tillspetsad i Tyskland. Rösträttsföreningen hade redan 1907 uttalat sig för allmän, lika, direkt och hemlig rösträtt. Minna Cauer trädde med hela sin själ in för en rösträttsreform på bred demokratisk basis. Men då starka motströmningar gjorde sig gällande inom den preussiska landsföreningen nedlade hon sitt mandat som ordförande den 24 november 1912.

Det är omöjligt att här närmare ingå på de olika formerna för hennes arbete i "det helas tjänst". "Varför allt detta arbete för andra? Jag blir aldrig på det klara om jag gör det av fåfänga, egoism eller av ren människokärlek. I mitt inre talar en stämma som säger att jag måste göra något för det hela. Jag tvingas därtill ty jag lider om jag icke ger mig hän åt denna trängtan. Om detta gör mig lycklig? Jag vill icke längre någon lycka för mig själv, jag vill ingenting annat än att leva för det hela". (Dagboken, 25 febr. 1893.)

Minna Cauers sista levnadsår förflöto i världskrigets slagskugga. Lidelsefullt tar hon del i varje fas av händelsernas utveckling, sörjer och lider med det stora hela. Om sina

egna, mycket stora bekymmer och svårigheter talar hon föga i de publicerade anteckningarna.

De fyllda sjuttioåtta åren hindra henne icke att ännu en gång, vid valen 1920 till den första riksdagen efter den nya författningen, uppträda och tala offentligt. Alltid hade hon varit i stark opposition mot hurrapatriotism, naiv förgudning av kejsare och furstar samt barnslig beundran av militär, glans och ståt. Men hon, pacifisten, hörde icke till dem som önskade Tysklands underskrift av "diktatet" i Versailles. Och skarpa falla hennes ord om dem som, då det tyska folket låg slaget till marken, skymfat och misshandlat, i ruelsefull botgörarstämmning "kastade sten på sig själva", blinda för sammanhanget mellan skeendet innanför och utanför Tysklands gränser. Från mitt sista sammanträffande med Minna Cauer i Berlin våren 1921 minns jag hennes med stilla värdighet uttalade ord: "ju mer man plågar och förolämpar det tyska folket, ju mer älskar jag det".

Naturligt är att Minna Cauer med sitt glödande hjärta, sin frihetskärlek och sitt hat mot skrankor och stängsel som hon ansåg onödiga och orättvisa skulle känna sig mäktigt dragen till socialdemokratien, till dess idé. "Då skarorna sjungande gingo fram kände jag att jag hörde till de strävande, kämpande massorna. Mitt hjärta är hos dem" (Dagboken, 20 mars 1911). — "Mitt huvud är ännu borgerligt" hade hon skrivit några år förut. Och kanske fortfor hennes huvud att vara borgerligt. Hon övergick icke till det

socialdemokratiska lägret trots en allt starkare känsla av främlingskap i de kretsar dit hon hörde genom sin sociala ställning. Våren 1922 utarbetade hon, ehuru med många avbrott på grund av sin kroppsliga svaghet, en uppsats över ämnet "Die Frau im Kriege" vilken kan betraktas som hennes politiska testamente. Artikeln publicerades den 20 maj 1924 i Die Nation, Tribune der Republik, då det samlingsverk för vilken den var skriven aldrig kom till stånd.

Den 2 augusti 1922 avled Minna Cauer, 81 år gammal, andligt verksam in i det sista. "Minnet av hennes sista månader på jorden utgör för dem som hade lyckan att stå henne nära en kostlig gåva för deras återstående liv" skriver Else Lüders.

Många vänner och anhängare förlorade Minna Cauer på sin levnadsfärd, ofta genom eget förvållande och under bittraste lidande för henne själv. Men hennes tjuskraft var så stor, både i hennes enskilda liv och under offentligt uppträdande, hennes personlighet så rik och betydande att de äro få som mötts av så mycken kärlek, beundran och trofasthet som Minna Cauer.

Det förefaller som om Else Lüders på ett utmärkt sätt löst den svåra uppgiften att ur de rika materialet uttaga och sammanföra det mest betydande. I skuggor och dagnar, sär egen och fängslade i sin livfullhet, framträder för läsaren bilden av Minna Cauer.

ANNA KLEMAN.

Apelrydsskolans första tvåårskurs.

Den 20 oktober var en märkesdag för Apelryds trädgårdsskola, men därmed också för svensk trädgårdshistoria. Den dagen avslutade skolan sin första tvååriga kurs, den första i vårt land för allsidig utbildning av trädgårdslärarinnor.

Dagen formade sig till en anslående enkelt värdig högtidlighet. Skolans styrelse, lärarinnor och elever voro samlade när ordföranden landshövding A. Mörner i talet för den avslutade kursen erinrade de avgående eleverna om att de voro pionjärer för det kvinnliga trädgårdssyrket och att de som sådana borde känna sitt ansvar samt hedra den skola där de erhållit sin utbildning. Han uttalade sitt varma tack till skolans förståndarinna fröken Edith Agrell och till samtliga lärare vid skolan för deras nitiska arbete till elevernas förkovran. Till sist tilldelade landshövdingen de avgående eleverna skolans ring i guld med Apelrydsembblemet, ett äpple med vidsittande blad.

Omedelbart före själva avslutningen hade byrådirektören i lantbruksstyrelsen N. Sonesson hållit ett föredrag om trädgårdsanläggningskonst belyst av skioptikonbilder.

Utexaminerade elever äro:

Gunhild Bayard, Malmöhus län, Märtha Forsberg, Örebro län, Kerstin Hallborg, Kronobergs län, Marianne Hultman och Ella Holm, Stockholms län, Helfrid Löfqvist, Kopparbergs län, Ingeborg Remmers, Malmöhus län, Elsa Ståhl, Kronobergs län.

En gemensam lunch, varvid tal höllos för Fredrika-Bremer-Förbundet, skolans styrelse och lärare, utgjorde sista momentet av den första tvååriga kursens högtidliga avslutning.

Fredrika Bremer i ny bild.

Den första helbild av Fredrika Bremers liv som sett dagen efter det rika tillflöde av källmaterial som den ståtliga brevupplagans fyra band erbjödo är den bok som brevupplagans ena utgivarinna Ellen Kleman nu publicerat i serien Svenska kvinnor. För den nu utkomna boken är detta brevupplagans hittills föga utnyttjade material visserligen det omfångsrikaste och viktigaste, men det är ytterligare ökat, bl. a. med Fredrikas brev till Mrs Howitt som under krigsåren inte kunde uppbringas. En märklig nyhet är att Ellen Kleman nu fått begagna även de av ägaren vid brevupplagans utgivande ännu undanhållna beven till Böklin, ett viktigt fåtal bland de många breven till honom. Som bakgrund för Fredrika Bremers liv och utveckling har Ellen Kleman efterspanat och gett meddelanden om släkten Bremers finska gren och brukspatron Carl Fredrik Bremers, Fredrikas fars närmaste anhöriga.

Redan före både text och förord ger Ellen Klemans volym om Fredrika Bremer ett betydelsefullt beriktigande: ett porträtt av Fredrika Bremer reproducerat direkt efter den originalfotografi som hittills av allmänheten varit känd endast i andra hand, genom den efter samma fotografi gjorda litografien av 1864 (återgiven i Adlersparre-Leijonhufvuds biografi band 2, i

planschen mellan sid. 328 och 329). Det visar sig nu att litografien är förvanskande i en fruktansvärd grad. På fotografien äro särskilt ögon och mun, själsuttryckets förmedlare, helt andra än på litografien. Fotografien, "detta yppersta porträtt av Fredrika Bremer" som Ellen Kleman med rätta kallar det i företalet, ger ett anlete genomlyst av själ. Bidande är det lätt böjda huvudets hållning. Forskande, anande, skådande är ögonens blick, fint godhetsfull, känslotecknad är munnen. Läger man bredvid denna bild litografiens, verkar denna karikatyr. Man är i tacksamhetskuld till Ellen Klemans bok, innan man ännu börjat läsa den. Men denna skuld ökas sedan.

Framställningen är helt och hållet biografisk. Fredrika Bremers böcker avhandlas blott i den mån skildrarrinnan har bruk för dem i det biografiska. Av romanerna intar Herta rent psykologiskt en särställning. Också har den fått sitt eget kapitel. Den bok vars "bittra rot" var Fredrikas ungdomserfarenhet av "intelliv", den bok som mycket i hennes föregående "teckningar" varit skisser till och Amerikaresan på sitt vis förberett, är sammanväxt med sin författares liv. Ur de båda stora reseböckerna: Hemmen i den nya världen och Lifvet i gamla världen hämtar och begagnar Ellen Kleman med fin takt och smak vackra och karakteristiska drag ur Fredrikas tjugusande landskapsskildringar, flätande in dem i berättandet.

Fredrika Bremer av *Ellen Kleman* (Svenska kvinnor III), J. A. Lindblads förlag. Pris: häft. 5: 75, inb. 7: 25.

Ett förträffligt grepp är bokens anordning i kapitel med betydelsefulla namn; vart och ett kapitels innehåll grupperar sig kring det ämne överskriften antyder. En rent kronologisk anordning, t. ex. av resorna placerade i tidsföljd bland det övriga skulle verkat hackig. Nu finnes i stället ett särskilt kapitel kallat Vandringsåren, där just resorna tecknas.

Förf:s försiktighet i fråga om att trötta läsaren med data kan synas något väl långt gången. I texten äro årtal sällsynta. Dessa data finnas i en särskild tabell före texten. Någon oreda uppstår därför ej genom den nyss omnämnda kapitelanordningen och sparsamheten på kronologiska hänseftningar. I första kapitlet har en påfallande oriktig årtalsuppgift kommit in genom misskrivning eller sättningsfel.

Genom de fakta som meddelas om Fredrika Bremers släktarv faller en ny belysning både över faderns dystra och despotiska lynne och över barnet Fredrikas förstörelselust och hennes tyngsta ungdomsårs lidandeskänsla. Det fanns i slakten flera exempel på dels excentriciteter, dels sinnessjukdom. Fredrikas far hade varit "huvudsvag" en tid i ungdomen. Som konvalescent blev han ordinerad den utrikesresa han företog med Fr. M. Franzén som ledsagare. Den omständigheten ger en patetisk bakgrund åt brukspatron Bremers långa resor senare. Åter och åter sökte han resa från sin disharmoni, såsom han den gången blivit anbefalld. Den eleganta världsdam, Brita Hollström, som blev han hustru hade en troligen

sinnessjuk far och säkert en sinnesrubbad morfar. Hans många barn med henne hade ett vanskligt arv att bära. Farliga möjligheter rörde sig dunkelt hos det passionerade barnet Fredrika och hos den unga flickan som vändades i vantrevnad vid sitt liv och genomled vardagstråkighet och tvång med verkliga Infernokänslor.

En avsevärt större klarhet över Fredrikas och Böklins förhållande till varandra sommaren 1834 än man förut haft får man genom kapitlet "Den andra ungdomen", där förf. meddelar vad hon lärt känna genom de ännu opublicerade breven. Den som skiver dessa rader hade i själva verket redan före den stora brevupplagan i vissa den Adlersparre-Leijonhufvudska biografien citat läst ut så mycket av förälskelse hos Fredrika att det syntes omöjligt att passa hop dem med andra avböjande. I brevupplagans första band bekräftades detta intryck ytterligare. Av Ellen Klemans nya meddelanden nu framgår att jag läst rätt; att Fredrika då hon 1834 från Årsta i majblomning och junihärlighet skriver till vännen i Skåne faktiskt för varje dag fördes närmare det avgörande jaordet. Intressant som den senkomna utredningen av känslor komplikationen och omkastningen är, lämnar den mycket oförklarad. Ja egentligen är det blott ett enda skickelsedigert moment av sommaren 1834 som får full belysning. En hel del yttranden i Fredrikas brev efter sommaren 1834 och före senhösten 1835, då hon for till Norge, låta näppeligen inpassa sig i Ellen Klemans förklaring att

Fredrika då ansåg saken avgjord, och negativt avgjord, genom Böklins av henne fömodade svalnande.

Av stort intresse är i kapitlet om Hertha påpekningen att fabeln och underlagen för denna bekännelsebok hade så stor och påtaglig aktualitet. Den stora eldsvådan i Örebro 1854 avmålas i den 1856 utkomna romanens Kungsköpingsbrand. Herthas och hennes vänners sociala nödhjälpsarbete efter branden återspeglar Fredrikas och de av henne inspirerades förening för omvårdnad om de barn som blivit föräldralösa genom koleraepidemien i Stockholm 1853. Miljöns aktualitet bidrog säkert ej litet att öka vredegraden hos dem som förgrymrades över bokens tendens, som just genom miljöns aktualitet för de samtida framstod mera påträngande och ej på ett ofarligt avstånd.

Att Yngves person går tillbaka ej blott på Böklin utan på den unge amerikanske vännen Downing gör visserligen inte Yngve mera litterärt lyckad, men förebildens, den av Fredrika varmt avhållne Downings timade död vid en ångbåtsbrand på Hudsonfloden 1852 borde avvärja försmädliga insinuationer om godtycklig fantastik i Yngvemotivet, i Yngves död till följd av eldsvådan på en kanalångare.

Med all olikhet finns det något besläktat mellan Geijers handlande då han plötsligt slungade från sig auktoritetsställningen som konservativ och kastade sig in i dagspolitiken och Fredrikas handlande då hon småningom lämnade romanskrivandet och började sitt reseliv interfolierat med

socialfilantropisk verksamhet. Geijer fullföljde med ny impuls sociala och politiska studier och behandlade med utgångspunkt från människan, detta sena begrepp i historien, läroverksfrågan, fattigvårdsfrågan, representationsfrågan. Hos Fredrika försiggår förskjutningen nästan omärkligt och halvt omedvetet, därtill mycket långsamt. Men också hon studerar sin "läroverksfråga", "fattigvårdsfråga", och "representationsfråga", då hon drog ut på sina långresor för att "lära något nytt", för att förnyas. Kvinnornas bildningsmöjligheter och samhällsuppgifter, frön till nya samhällsformationer studerade hon i nya världen, med på samma gång glad öppenhet och kritiska anmärkningar. Som Geijer offrade sin popularitet med Litteraturbladet, offrade Fredrika sin med Hertha.

Ellen Kleman antyder hur Fredrika i Amerikas förenta stater icke fann "den fulla dagningen" i kvinnans liv. Det är riktigt men man saknar en kompletterande direkt antydning och att efter allt att döma djärvheten i Hertha varit otänkbar hos Fredrika utan Amerikaresan. Med all storhet och frihet kan Fredrika under pågående Amerikafärd vara ytterligt försagd och tveksam inför något i Amerika redan faktiskt, de stora flickskolorna, och väl att märka inför saken själv, ej på grund av iakttagna missförhållanden, men av farhåga för hemmens räkning. Kort sagt: icke var Fredrika i allt framom verkligheten. Men så ser det ut av bokens skildring av Amerikafärden och av Hertha-romanen.

Man lindar sig icke så lätt ur sekelgamla lindor, yttrade Fredrika själv med avseende på sin uppfattning av kvinnans ställning.

I fråga om Fredrikas berättelser kan biografiens förf. någon gång va-

ra snarast alltför avfärdande, i sin redbara önskan att inte förfalla till panegyrik. Inför den tecknade personligheten röjer sig en beundrande sympati vars stilla värme genomgår hela den nya Fredrika-Bremer-boken.

HILMA BORELIUS.

Notiser från bokvärlden.

Från bruksbackar och herrgårdssalonger av *Elisabeth Wærn-Bugge*. Wahlström & Widstrands förl.

Hur många av oss är det inte som ehuru utrustade med seende ögon, hörande öron och vad man kallar gott förstånd ändå gå sin väg fram blinda och döva och oförmögna att tillägna sig det som livet med så överströmmande frikostighet har att bjuda från sitt rikt försedda bord. Men så finns det andra, fastän långt mera sällsynta, vilkas syn- och hörselnerver, de yttre som de själsliga, äro så inställda att ingenting i den omgivande världen undgår dem. Äger då en sådan människa, utom de klarvakna sinnena, den avundsvärda gåvan att kunna ge form åt det sedda och erfarna, ja då kan under dennas händer och med hjälp av den skapande fantasien framtrölas ett band äkta pärlor, liknande det som skänkes oss i Elisabeth Wærn-Bugges senaste vackra bok: "Från bruksbackar och herrgårdssalonger."

Man förvånar sig dock ej däröver. Av författaren till "En gammal herrgård — familjepapper ur Baldersnäs arkiv" har man rätt att vänta sig mycket.

Det är i en mer romantiserad form brukslivet i denna sista bok framställes för oss än i den föregående, vilken var byggd på bestämda fakta. Men det är samma omgivning, samma plats och natur, samma

människor, samma livsförhållanden som återfinnas, en sfär för skildrarnas så förtrolig som endast barnoms hemmet och det fäderneärvda kunna vara det.

Introduktionskapitlet, "Nattvandringen", ger levande och illusoriskt, den gamla tidens stämning sådan vi tänkt oss den och sådan den nog i verkligheten var. Husbonden som i den stilla septembernatten gör sin rond genom sin domän med de arbetande smedjorna, de flammande härdarna, de dunkande hamrarna, de kraftfulla smederna, vilka "voro som det järn deras sega kraft arbetade". Men man följer ej blott bruksherrens vandring genom den yttre värld hans kraft, energi och duglighet skapat, utan även hans tankegång, där stolthet och tillfredsställelse över vunna resultat blanda sig med oro och bekymmer för framtiden, den framtid som är så nära, som kommer anstormande med nya metoder, nya kraftkällor, för vilka det gamla obönhörligt måste ge vika. Det är ett mäterligt skrivet kapitel som i enkla men slående ord målar hela vemodet av en kulturvärld dömd att förintas.

Annars är det ett helt galleri av människotyper som förf. låter draga förbi vår syn, för det mesta smått folk, inga människoöden, somliga "något bakom" vad intelligensen beträffar men skildrade med den ömsinta humor som vet att inge intresse och sympati för dessa på skuggsidan

av livet placerade existenser. De höra inte alla till Guds bästa barn, bruksbackarnas folk. Bland dem förekommer även superi och svordom, liv och trätor, slagsmål och tjuvnad, inte bara idyll. Men i det stora hela är det en frisk och ofördärvad stam som växt upp i de gamla brukssamhällellenas jordmån under skyddet av den höga försyn som i brukspatronens person regerar strängt men rättvist och med faderlig omvårdnad över sitt folk.

Några klassiska figurer från herrgårdssalongen, drönarna i samhällskupan, introduceras också, en gammal kavaljer, en sirlig kammarherre med hovmannalater, försvunna typer liksåväl som mästersmederna och deras svenner. Men icke såsom dessa följda av eftervärldens saknad och tacksamhet.

L. D-N.

Privatlärarinnornas sammanslutning.

Spridda över allt Sverges land med samma verksamhet, samma intressen, men utan kontakt med varandra, utan något direkt sammanhållande band, leva familjelärarinnorna och de lärarinnor som eljes utöva privat undervisningsverksamhet. I personlig förbindelse, med gemensamma minnen från uppväxt- och studieår, har väl den ena stått till den andra, till yrkesgrupp med därav följande tillvaratagande av gruppens intressen ha dessa lärarinnor hitintills ej sammanslutit sig.

Tanken härpå har emellertid funnits och helt nyligen också omsatts i handling.

En del intresserade personer, inom och utom privatlärarinnornas egna led, främst fröken Annie Lindén som är den egentliga initiativtagerskan, samlades sistlidne 15 oktober på Fredrika-Bremer-Förbundets lokal i Stockholm för att dryfta frågan om en förening av privatlärarinnor; ur aftonens överläggning framgick ock-

så denna nya lärarinneorganisation.

De av frågan närmast intresserade hade av helt naturliga skäl ej kunnat infinna sig i något större antal, men de som det kunnat visade sig varmt intresserade av saken. Genom korrespondens hade även förvisning vunnits att ute i landet idéen omfattades med sympati av dem som det gällde.

I övrigt visades från ledande pedagogiska kretsar ett avgjort intresse, bland de närvarande syntes frökorna Thyra Kullgren, Gerda von Sydow, Mathilda Widegren, Sofi Andersson. Förhandlingarna leddes av fröken Axianne Thorstenson.

Inledningsanförandet hölls av fröken Annie Lindén som framhöll det önskvärda i en förening som kunde i olika avseenden tillvarataga privatlärarinnornas intressen, genom platsförmedling och upplysningsbyrå, genom anskaffande och utlåning av facklitteratur, genom att över huvud taget verka i stödande och upplysande riktning till sina medlemmars tjänst. Även borde den med avseende på privatlärarinnorna alldeles speciellt komplicerade lönefrågan — på grund av den ytterligt varierande löneberäkningen — få sitt beaktande, ehuru man betonade att den knappast kunde ryckas in i centrum av föreningens uppgifter.

Sedan beslutet om föreningens bildande tagits och man bestämt att organisationen skulle omfatta såväl aktiva som passiva medlemmar skreds till val av en interimstyrelse representerande båda dessa kategorier. Medlemmar av styrelsen blevo fröken Annie Lindén, fru Ebba Heckscher (sammankallande ledamot), frökorna Axianne Thorstenson, Märta Göransson, Ingrid Jägerskiöld, Svea Backhoff, Inez Wengberg, Ingrid Selander och Signe Jakobsson.

Interimstyrelsen håller nu på att utarbeta stadgeförslag och förbereda ett föreningsmöte.

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.
Redaktör: *Ellen Kleman*.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 5:50, varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm**. Icke-förbundsmedlemmar prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{1}$ år kr. 6:50; $\frac{1}{2}$ år kr. 3:50; $\frac{1}{4}$ år kr. 1:90. Lösnummer 65 öre. Redaktion och expedition: 48 Klarabergsgatan II, Stockholm. Redaktions-tid: tisdagar och fredagar kl. 1-3. Allm. T. Norr 48 50, Riks 27 62. Expeditionen: kl. 11-4 varje söckendag. Allm. T. Norr 48 50, Riks 27 62.

JOHANNA BRUNSSONS VÄVSKOLA

Kurser för utbildning av

Vävlärlarinnor, Arbetsförestånderskor, Yrkesväverskor, Hemvävning

Tel. 133 63. Skola o. försäljning: KUNGSGATAN 70, Stockholm Tel. N 4 37

**Hygieniska sängkläder,
Ottomaner & Kuddar,
Täckan & Filtar,**

alla sängkläder tillverkas å egen verkstad

Levon Swenson

STOCKHOLM
Stora Nygatan 5

**A. OLSSON
BLOMSTERHANDEL
KLARABERGSGATAN 23**

Allm. Tel. Norr 5 64 Riks Tel. 89 87

*FÖRSTKLASSIGA VAROR!
SMAKFULLT ARBETE!
BILLIGA PRISER!*

REKOMMENDAS

Fru Emilie Elmenhoff

Klinik för hårets och hudens vård

M A L M Ö

Regementsgatan 16 — Telef. 46 46

Manicur- & Damfrisersalongen

(Fläkta Örns Parfymeri)

M A L M Ö

Hamngatan 4 — Telef. 75 46

“La Fleuriste”

M A L M Ö

Gustav Adolvs torg 8 B - Tel. 47 41

Blommor, Kransar

Specialitet:

Brudbuketter — Borddekorationer

A.-B. John V. Löfgren & Co

Kungl. Hovleverantör

Riks 429 Fredsgatan 3 Stockholm A. t. N. 5048

Sverges äldsta, största och
bäst renommerade *specialaffär* i
**Siden- och Ylle-
klänningstyger**

Prover till landsorten sändas *gratis*
och *franco*

INNEHÅLL.

Årsmötesbesluten den 24 oktober.

Vårt Årsta inom synhåll.

In memoriam.

Minna Cauer. Av Anna Kleman.

Privatlärarinnornas sammanslutning.

Fredrika Bremer i ny bild. Av Hilma Borelius.

Notiser från bokvärlden.

GUMMISULOR OCH GUMMIKLACKAR

"Kuntzes Extra"

marknadens förnämsta fabrikat, lätta och behagliga
med enastående slitstyrka.

Gummileksaker — uppblåsbara och flytande —
största sortering i trevliga nyheter.

Dessutom rekommendera vi vårt välförsedda lager i **Gummihandskar,**
Gummisvampar, Gummimattor, Bollar, Reskuddar,
Tennis- och Gymnastikskor m. m., m. m.

KAUTSCHUKS- & GUTTAPERKAVARU-AKTIEBOLAGET
KUNTZE & Co.

Norrköping — STOCKHOLM — Sundsvall